

Tremex fuscicornis a new species for the fauna of The Netherlands (Hymenoptera: Siricidae)

L. WITMOND

WITMOND, L., 1999. *TREMEX FUSCICORNIS* A NEW SPECIES FOR THE FAUNA OF THE NETHERLANDS (HYMENOPTERA: SIRICIDAE). – *ENT. BER., AMST.* 59 (9): 138-140.

Abstract: *Tremex fuscicornis* is reported from The Netherlands for the first time. Characters are added to distinguish *Tremex fuscicornis* and *T. columba*.

Grote Vaartlaan 35, 9642 PB Veendam, The Netherlands.

Introduction

In 1997 I have been operating a Malaise trap in a small birch forest near Papenvoort, province of Drenthe, The Netherlands. Between 11 and 14 August 1997 a female *Tremex* was captured. As this genus had not been reported from The Netherlands earlier (Van Oostroom, 1976), it was not clear whether the specimen came from a hitherto unknown population or whether it originated from some imported wood.

Identification

The genus *Tremex* is easily determined with Benson (1943), Berland (1947) and Quinlan & Gauld (1981), but the identification of the species appeared to be more difficult. The most likely species was *Tremex fuscicornis* (Fabricius), the only Palaearctic species occurring as nearby as Germany (Schwenke, 1982) and France (Berland, 1947), but the very similar Nearctic species *T. columba* (Linnaeus) could not be excluded, as it has been reported from imported wood, particularly in the United Kingdom (Quinlan & Gauld, 1981; Wright, 1990).

The only key dealing with both *T. fuscicornis* and *T. columba* (Benson, 1943) was not of great help, because the description of the only major difference, in postocellar distances, between both species contains an error: whereas it is stated that the (posterior) ocelli in *T. colum-*

ba are closer together than in *T. fuscicornis*, the given ratios POL:OOL indicate the opposite. Moreover, C. van Achterberg (personal communication), after comparing specimens present in Naturalis, Leiden, The Netherlands, states that the postocellar distance seems to be unfit to separate the two species. Instead, he found that the setae on the head of *T. fuscicornis* are so long as to reach halfway the scapus (shorter in *T. columba*), while the second recurrent vein is reclivous, viz. its hind end is closest to the wing base, and strongly S-curved (subvertical or inclivous) in *T. columba*). Using these characters, it became clear that the specimen I caught is *T. fuscicornis*.

The Siricidae are divided in two subfamilies: the Siricinae and the Tremecinae. This record is the first of a species of the latter subfamily in The Netherlands.

Description

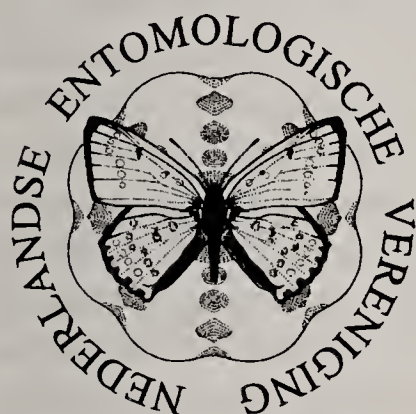
The female is rather small as she measures 23 mm from head to apex of cornus, while both Berland (1947) and Schwenke (1982) mention a maximum body length of 40 mm.

The distances between the posterior ocelli (POL), between the anterior and a posterior ocellus (OL), between an eye and the nearest posterior ocellus (OOL), the diameter of the anterior ocellus, the length and the width of the posterior ocelli are in the proportion of 25:11:10:10:13:10 (fig. 1-2). The antennae are 6 mm long, slightly swollen in the middle,

Verenigingsnieuws Verenigingsnieuws Verenigings gingsnieuws Verenigingsnieuws Verenigingsnieuws Verenigingsnieuws Verenigingsnieuws Verenigings

Onder redactie van de secretaris
P. Koomen, . **naturalis**, Postbus 9517, 2300 RA Leiden
e-mail koomen@naturalis.nnm.nl

september 1999

LANDELIJKE AGENDA

Herfstvergadering: zaterdag 13 nov. 1999
Entomologendag: vrijdag 17 dec. 1999
Wintervergadering: zaterdag 12 febr. 2000
Lentevergadering: zaterdag 22 april 2000
Zomervergadering te Egmond-Binnen:
weekend 26-28 mei 2000

► NEDERLAND - ZIJDELAND ?

In juli werd ik opgebeld door de heer A. Schouten, japanoloog te Leidschendam, met de vraag of de Nederlandse Entomologische Vereniging nog bestaat (die was makkelijk) en of ik iets meer kon vertellen over ons erelid Pompe van Meerdervoort (die was een stuk moeilijker). Die naam kende ik niet, en dat was ook niet zo vreemd. Jhr. Dr. J.L.C. Pompe van Meerdervoort werd al in 1864 erelid. Met behulp van Willem Ellis kwam er het één en ander boven water, dat behalve voor een japanoloog ook voor NEV-leden leuk kan zijn.

In het geschiedkundig overzicht van de Nederlandsche Entomologische Vereening 1845-1895 schets Van der Wulp de pogingen die ondernomen zijn om in Nederland een zijdecultuur op te

zetten. A.J. van Eyndhoven liet, ten koste van veel geldelijke opofferingen, onder Brummen ene ganse plantage van witte moerbeziebomen aanleggen. Helaas deden de zijderupsen (*Bombyx mori*) het er niet goed. Ze hadden veel te lijden van ziekten, totdat Van Eyndhoven in 1861 stierf en er een eind kwam aan de onderneming.

Ook elders in Europa hadden 'gewone' zijderupsen veel met ziekten te kampen. Men ging dus op zoek naar andere zijde-producerende vlindersoorten. De hoogste verwachtingen had men van *Antheraea yamamai* die het in Japan uitstekend deed op eikenloof. Door Pompe van Meerdervoort werden in 1863 een groot aantal eieren van deze vlinder naar Europa overgebracht. Hij heeft eerst zelf kweekpogingen gedaan door de rupsen in de duinen van Wasse naar uit te zetten, in de vrije natuur. Daar kwamen dus ook vogels voor, die korte metten maakten met de prille zijdecultuur.

Op instigatie van de minister van Binnenlandse Zaken werden vervolgens eieren ter beschikking gesteld aan leden van de NEV. Een aantal NEV-leden probeerde hiermee te kweken. Ten minste J. Backer (Oosterbeek) en E.A. de Roo van Westmaas (Velp) slaagden erin rupsen op te kweken tot vlinders, maar het lukte niet daarmee door te kweken.

Een paar jaar later werden nog eens experimenten uitgevoerd met een tweede zending eieren, verkregen via de Leidse hoogleraar J.J.P. Hoffmann. Ook hiermee liep het slecht af. Het enige blijvende resultaat was, dat Pompe van Meerdervoort en Hoffmann "als erkenning hunner verdiensten in het bezorgen der eieren, het

eerelidmaatschap der Entomologische Vereeniging ontvingen."

Tezelfdertijd werd er geëxperimenteerd met kweken van *Philosamia cynthia*, een soort die het in Frankrijk goed deed. Helaas, ook dit ging niet lang goed, zodat geconstateerd moest worden dat het Nederlandse klimaat niet echt geschikt was voor zijdeteelt. Maar wat niet is, kan nog komen. Met een beetje meer broeikas-effect liggen er misschien interessante alternatieven voor de intensieve varkenshouderij in het verschiet. *-PK, met dank aan Willem Ellis-*

Literatuur:

Eerenbeemt, H.F.J.M. van den, 1993. Op zoek naar het zachte goud: pogingen tot innovatie via een zijdeteelt in Nederland, 17e-20e eeuw.

Wulp, F.M. van der, 1895. De Nederlandsche Entomologische Vereeniging. Geschiedkundig overzicht 1845-1895.

▶ACTIVITEITEN VAN AFDELINGEN/SECTIES

▶EVERTS, B. Drost, Lingedijk 35, 4014 MP Wadenoijen, 0344-661440. 3-5 sept.: weekend-excursie Duinen van Voorne, kosten f85,- per persoon, opgave liefst per e-mail bij Oscar Vorst: vorst@xs4all.nl; 20 nov.: workshop.

▶MIERENWERKGROEP, G.R. van Hengel, Julianaalaan 187, 3722GK Bilthoven, 030-2287134. 4-5 sept.: inventarisatieweekend in de Achterhoek. Doel is het inventariseren van mierensoorten in verschillende natuurgebieden in de Achterhoek. Voor dit gebied is gekozen, omdat de European Invertebrate Survey Nederland nog geen gegevens over deze gebieden heeft. Er is dus zinvol werk te doen! Deelname voor 20 aug. opgeven bij Van Hengel. Kosten: f 35,- voor leden, f 40,- voor niet-leden.

▶SNELLEN, R.T.A. Schouten, J. Wolkerslaan 28, 2343 BK Oegstgeest, 071-5173015.

▶TER HAAR, R. de Vos, p/a Zoölogisch Museum Amsterdam, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam, vos@bio.uva.nl. 6 nov. najaarsbijeenkomst in het Verenigingsge-

bouw "Killesteijn" te Lexmond.

▶DIPTERA, Th. Zeegers, Weegschaalstraat 207, 7521 CH Enschede, 053-4335284.

▶HYMENOPTERA, Jan Smit, Plattenburgerweg 7, 6824 ER Arnhem, 026-3612639.

▶NOORD, W. Poppe, Zuiderveldstraat 64, 8501 KE Joure, 0513-415918. Bijeenkomsten op 3 okt. 1999 (Groningen, Kistjesmiddag), 28 nov. 1999 (Leeuwarden, najaarsbijeenkomst), 30 jan. 2000 (Leeuwarden, winterbijeenkomst) en 26 mrt 2000 (Groningen, voorjaarsbijeenkomst).

▶OOST, W.A. Hol, Wim Sonneveldstraat 40, 7558 LW Hengelo (O.), willem.hol@wxs.nl, 074-2774492. 4 sept.: excursie naar Beuningerachterveld / Punthuizen (gemeente Losser), onder voorbehoud van organisatie en weer: neem s.v.p. contact op met Willem Hol. Bijeenkomsten in de Landbouwhogeschool ("Tropische Landbouwschool", N.B.: achteringang), Brinkgreverweg 69 te Deventer, 9.30-12.00 op zaterdag 30 okt. 1999, 15 jan. 2000 en 18 maart 2000.

▶ZUID, Dré Teunissen, Strauslaan 6, 5251 HG Vlijmen 073-5114657. 6 nov.: bijeenkomst in Milieu Educatie Centrum te Eindhoven.

▶NOORD-HOLLAND/UTRECHT, B. Brugge, Pl. Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam 020-5256258.

▶ZUID-HOLLAND, Hans Huijbregts, J. Lienplantsoen 60, 2264 MC Leidschendam 070-3204356 hhuijbre@inter.nl.net.

▶OVERLIJDENSBERICHTEN

Op 4 juni is Jitze Verhoeff op 56-jarige leeftijd overleden. Naast een veeleisende baan als hoofdinspecteur voor de volksgezondheid wist hij nog tijd te vinden voor zijn gezin (2 kinderen) en hobby's. Hij deed aan modelbouwen en kunstschilderen, en verzamelde en bestudeerde vlinders. Hij was lid van de NEV sinds 1966 en specialiseerde zich aanvankelijk in de Nymphalidae (schoenlappers). Later raakte hij meer en meer geïnteresseerd in Sphingidae (pijlstaarten). Hij wist daar een belangrijke collectie van bijeen te brengen. De laatste jaren probeerde hij vooral om zoveel mogelijk gegevens bij el-

kaar te brengen over de eerdere stadia van deze groep. Dit deed hij door de literatuur na te pluizen en zoveel mogelijk zelf te kweken en te fotograferen. Het is jammer dat hij dat belangrijke werk niet heeft kunnen voltooien. Hoewel waarschijnlijk weinig leden hem kenden, onderhield hij warme contacten met andere Sphingiden-geïnteresseerden. *-Willem Hogenes-*

Op 20 januari 1999 is S. van Heynsbergen overleden, lid van de vereniging sinds 1942 en gespecialiseerd in Coleoptera. Daarnaast had hij een grote kennis van Lepidoptera, Heteroptera en planten.

Hij was een veldbioloog van grote klasse: hij verzamelde niet alleen kevers en wantsen, maar hij nam ook veel biologische bijzonderheden waar. Ondergetekende heeft veel Chalcidoidea te danken aan Van Heynsbergens opletendheid

Naast biologie ging zijn interesse uit naar velerlei onderwerpen: geologie, sterrenkunde, archeologie, talen (vooral Grieks en Latijn). Zijn encyclopedische kennis van deze en biologische onderwerpen maakte hem tot een grote hulp voor ieder die een beroep op hem deed.

Gepubliceerd heeft hij nauwelijks: enkele korte mededelingen in Entomologische Berichten over soorten nieuw voor de Nederlandse fauna. Hij laat twee collecties na. Een verzameling Lepidoptera, veelal afkomstig van een jarenlang onderzoek met een continue werkende lichtval in 's-Graveland, gaat naar het Natuurhistorisch Museum in Zaandam. Zijn verzameling Coleoptera bevat vooral materiaal uit Nederland, maar ook uit Duitsland en België. Deze wordt opgenomen in de collectie van het Zoölogisch Museum in Amsterdam. *-M.J. Gijswijt-*

NB: bovenstaand bericht had in het Verenigingsnieuws van maart geplaatst moeten worden. Door een fout van mij is dat helaas niet gebeurd; mijn excuses hiervoor. - Peter Koomen-

►WEEK VAN HET LANDSCHAP

Goed nieuws: de week van het landschap (18-26 september 1999) staat dit jaar geheel in het

teken van het Klein Gespuis. Met steun van diverse forse subsidiegevers en Herman van Veen wordt heel Nederland uitgenodigd zijn blikveld een week lang te vernauwen. Alle provinciale landschappen hebben een programma opgezet met aandacht voor insecten, spinnen, slakken en platwormen. Hier spelen uiteraard een aantal NEV-leden een rol bij. Er is ook een fleurig programmaboekje te krijgen (Provinciale Landschappen, tel. 035-6285299) met her en der informatie over prominente cryptobionten, vergezeld van (te?) jolige plaatjes. Een loopkever met laarsjes, een mierenleeuw met schepje, een beervlinder met teddybeer, een nachtuil met een kaarsje en een vorksprietgarnaal met surfplank: ik heb het allemaal nog nooit gezien. Misschien moet ik dan toch eens met zo'n excursie mee. Vooral spinnen met een web tussen de voorpoten interesseren mij natuurlijk mateloos. Voor zover ik weet komen die alleen in Australië en Zuid-Amerika voor, en niet in Friesland. Zou ik toch niet goed gezocht hebben? *-PK-*

►INTERNET EN INSECTEN: randverschijnselen

De belangstelling voor insecten neemt toe. De richtlijnen op internet voor het correct prepareren van insecten worden steeds gedetailleerder. Recepten voor bug blox, banana worm bread, rootworm beetle dip, Chocolate Chirpie Chip Cookies en de voedingswaarden van enkele populaire insecten zijn te vinden op: www.ent.iastate.edu/misc/insectsasfood.html

Wie samen met de kinderen een leuke middag wil hebben, kan eens kijken bij The yuckiest site on the internet: www.nj.com/yucky/

Voor entomologen is vooral de Yucky Bug World van belang, waar Ralph Roach ons inwijdt in de alle geheimen van de kakkerlak, buiten én binnenkant, en alles op voor kinderen zeer onderhoudende wijze ('Click on me if you wanna see my guts'). Het volgende lijstje vond ik zelf zeer aansprekend:

Roaches By the Numbers (to impress your friends):

6: Number of legs on a cockroach

- 18: Number of knees on most cockroaches (at least!)
- 40: Number of minutes cockroaches can hold their breath
- 48: Number of hours it takes for soft food to move through a cockroach's gut
- 75: Percentage of time that cockroaches spend just resting (how lazy can you get?)
- 5,000: Number of species of cockroaches worldwide
- 280 million+: Years ago that cockroaches are thought to have originated (during the Carboniferous era)

Daarnaast bevat de site veel informatie over wormen en over wat er allemaal voor dingen in je lichaam gebeuren. Als je alles gezien hebt kun je nog een yuckie e-card, compleet met gedicht, naar een vriend(in) sturen, om hem of haar in je affectie voor kakkerlakken of wormen te laten delen.

De manier waarop mensen het geluid van een bij fonetiseren, verschilt aanzienlijk van taal tot taal, zie www.georgetown.edu/cball/animals/bee.html. In de meeste talen, inclusief Nederlands, is het zoiets als 'bzzzz', in het Afrikaans (Zuid-Afrikaans, neem ik aan) 'zoemzoem'. Meer afwijkend zijn 'bhonbhon' (Bengaals), 'wing-wing' (Koreaans) en 'surr surr' (Zweeds). Turks is misschien nog het meest realistisch: 'vzzzz'.

-PK-

►ANDERE ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

Te koop aangeboden: zo goed als nieuwe loep-lamp met knikarm. 22 W lamp, Hytachi-luxo LSM-101. Te bevragen bij mw. G.C.J. Bolk-Dammers, tel. 071-5610569.

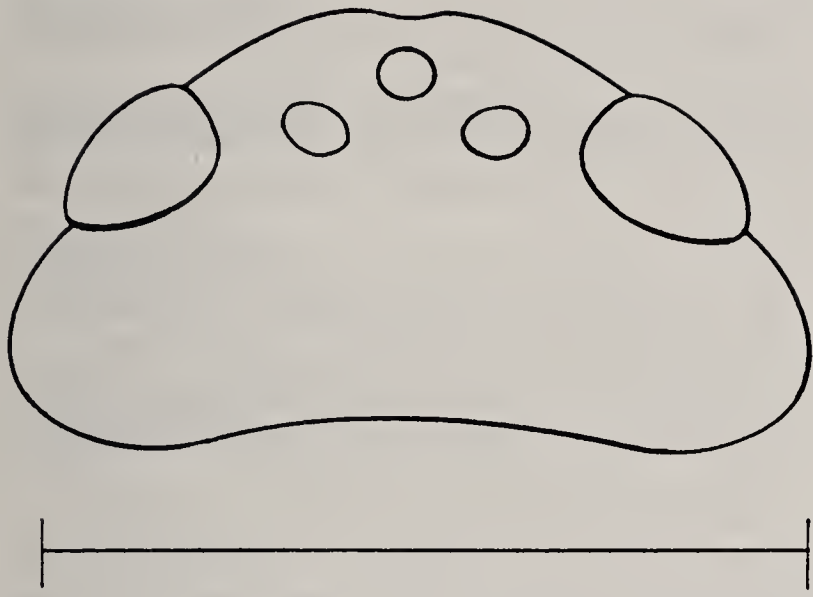

Fig. 1. *Tremex fuscicornis*, ♀, dorsal aspect of the head (scale-line: 37 mm).

with 14 segments.

The forewing is 17 mm long. Position and form of the second recurrent vein are as indicated above. Brown setae cover head, thorax, trochanters and femora. Those on the frons are about 0.5 times the length of the scapus.

The specimen is rather dark apparently, as both the head, except for a brown patch on the gena, and the thorax are black, whereas Berland (1947) and Schwenke (1982) indicate these parts to be usually mainly ferruginous. Antennae black, but segments 3, 4 and 14 more or less brown. The coxae, trochanters and femora are, with the exception of the distally brownish front femora, entirely black. All tibiae are yellow proximally, and brownish distally, the tarsi are either yellow or brownish. The first abdominal segment is entirely black, all the other segments black and yellow.

Distribution and biology

Larvae of the Tremecinae live exclusively in the wood of deciduous trees while those of the Siricinae are restricted to coniferous species (Benson, 1943). Larvae of the genus *Tremex*, like those of other wood wasps, have a symbiotic relationship with wood destroying fungi (Schwenke, 1982).

The genus *Tremex* contains about 23 species, of which *T. fuscicornis* is the most widespread species. It is known from most European countries, Russia, China, Japan and

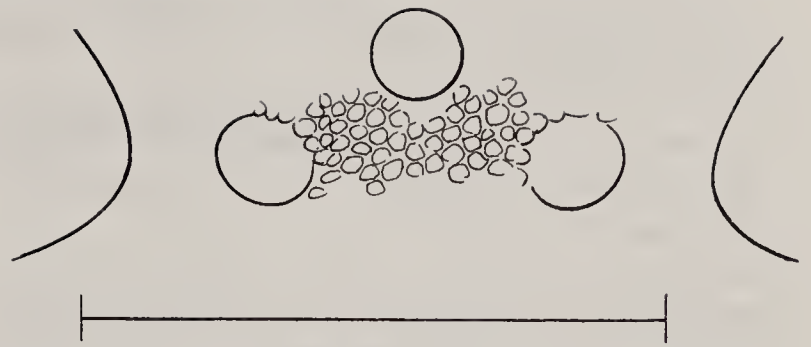

Fig. 2. *Tremex fuscicornis*, ♀, view perpendicular on ocellar triangle (scale-line: 16 mm).

Korea (Smith, 1978). The locality closest to The Netherlands is the Harz region in Germany (C. van Achterberg, personal communication), the most northern locality of France is Fontainebleau (Berland, 1947). The species has not been reported from Belgium (Wolf, 1969; Magis, 1994).

Tremex fuscicornis occurs in old forests (C. van Achterberg, personal communication) and its larvae have been reported from a wide variety of angiosperms, including species of Aceraceae, Betulaceae, Fabaceae and Salicaceae (Berland, 1947; Smith, 1978; Schwenke, 1982). As *Tremex* usually attack dead or dying trees, they are not considered to be of economic significance (Smith, 1978).

Ibalia jakowlewi Jacobson (Cynipoidea: Ibalidae) (Nordlander et al., 1996), and some species of the genus *Megarhyssa* (Ichneumonoidea: Ichneumonidae) (Berland, 1947; Schwenke, 1982; Kolarov, 1997) have been reported as parasitoids of *T. fuscicornis*. Neither *I. jakowlewi* nor one of the species of the genus *Megarhyssa* has been recorded from The Netherlands so far.

Acknowledgements

I owe much to Dr C. van Achterberg for his observations and additions, and I am thankful to Mr J. de Rond for drawing the figures and to Mr. J. Petit (Belgium) for drawing my attention to Magis' publication.

References

- BENSON, R. B., 1943. Studies in Siricidae, especially of Europe and Southern Asia (Hymenoptera: Symphyta). – *Bulletin of Entomological Research* 34: 27-51.
 BERLAND, L., 1947. Hyménoptères Tenthredoïdes. – *Faune de France* 47: 1-496.
 KOLAROV, J. A., 1997. Hymenoptera: Ichneumonidae I.

- Pimplinae, Xoridinae, Acaenitinae, Collyriinae. – *Fauna of Bulgaria* 25: 1-326.
- MAGIS, N., 1994. Répertoire des Mouches à scie reconnue en Belgique et au Grand-Duché de Luxembourg (Hymenoptera: Symphyta). – *Notes faunistiques de Gembloux* 28: 31-52.
- NORLANDER, G., Z. LIU & F. RONQUIST, 1996. Phylogeny and historical biogeography of the cynipoid wasp family Ibaliidae (Hymenoptera). – *Systematic Entomology* 21: 151-166.
- OOSTSTROOM, S. J. VAN, 1976. De Nederlandse Symphyta, Naamlijst. – *Wetenschappelijke Mededelingen Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging* 114: 1-24.
- QUINLAN, J. & I. D. GAULD, 1981. Symphyta (except Tenthredinidae) Hymenoptera. – *Handbooks for the Identification of British Insects* 6 (2a): 1-67.
- SCHWENKE, W., 1982. Hautflügler und Zweiflügler. – *Die Forstschädlinge Europas* 4: i-viii, 1-392.
- SMITH, D. R., 1978. Symphyta. – *Hymenopterorum Catalogus* 14: 1-193.
- WOLF, F., 1969. Les Siricides en Belgique. Leurs moeurs et leur importance en sylviculture. – *Bulletin de la Société Royale Forestière de Belgique* 76: 1-39.
- WRIGHT, A., 1990. British Sawflies (Hymenoptera: Symphyta). A key to adults of the genera occurring in Britain. – *Field Studies* 7: 531-593.

Accepted 15.vi.1999.